

RECENTE 17DE EEUWSE KLEIPIJVONDSTEN UIT ROTTERDAM

door Jan en Annemieke van Oostveen

In rap tempo wordt nog steeds gebouwd in de binnenstad van Rotterdam. Hierbij komen - zoals gebruikelijk in binnensteden - ook diverse archeologische vondsten te voorschijn. Tot deze archeologische vondsten behoren ook klei pijpen waarbij ongetwijfeld een bepaald deel lokaal zal zijn geproduceerd. In dit artikel zal aandacht worden geschonken aan producten uit de eerste helft van de 17de eeuw die mogelijk in Rotterdam of Schiedam zijn geproduceerd. Selectiecriteria voor het beschrijven van deze producten in dit artikel was dat de producten regelmatig in de Rotterdamse bodem worden aangetroffen terwijl deze producten niet uit andere regio's in Nederland bekend zijn. Alvorens aandacht wordt geschonken aan deze mogelijk lokale producten zal allereerst een overzicht worden gegeven van de totnogtoe bekende historische gegevens en de reeds gepubliceerde gegevens over Rotterdamse en Schiedamse producten.

Historische gegevens

De beschikbare historische gegevens met betrekking tot de Rotterdamse en Schiedamse pijpenverheid is tot nog toe zeer beperkt. Duco geeft in zijn standaardwerk 'De klei pijp in de zeventiende eeuwse Nederlanden' een goed overzicht. Het merendeel van de makers kennen we van naam vanwege geschillen die zijn ontstaan omtrent de slechte kwaliteit van de geleverde klei. We komen hun namen slechts een enkele keer in de archieven tegen. Overduidelijk is de Engelse invloed uit de namen af te leiden.

Een uitzondering is Robbert Bon die mogelijk al sinds 1622 klei pijpen produceerde. Zijn naam komt meerdere keren in diverse archiefstukken naar voren in verband met de levering van klei of de aan- en verkoop van een huis in Rotterdam en Schiedam. Meerdere artikelen zijn inmiddels over deze pijpenmaker verschenen.

Resumerend zijn de volgende namen van in Rotterdam actieve pijpenmakers, totnogtoe bekend:

<i>Rotterdam</i>			
<i>Pijpenmaker</i>			<i>Vermelding</i>
	François Blijrd	1627	
	Laurens Bayle	1627	
	Ritsert Beijle	1627	
	Robert Bon	1622-1643	
	Laurens Crowford (Crooswijk)	1627	
	Richard Carter	1627	
	William Colman	1627	
	Daniel Fransz Huljs	1630	
		Richard Hill	1627
		Hendrik Jansz	±1640
		Rogier Lincoln	1630
		Robbert Muijs	1632
		Jorijs Nicoll	1638
		Benjamin Possell	1644
		John Sampson	1638
		Reynier Thomasz	1644
		Willem Willemsz	1644

En voor de Schiedamse pijpenmakers de volgende namen:

<i>Schiedam</i>	
<i>Pijpenmaker</i>	<i>Vermelding</i>
Robert Bon	1644->1652
Nicolaas Fieker	1635

Marmeduik Plats	1644
Thomas Posselwith	1639-1645
Alexander Stuwaert	1652

Gepubliceerde Rotterdamse en Schiedamse producten

Een beperkt aantal Rotterdamse en Schiedamse producten is gepubliceerd. Verreweg de meeste publicaties handelen over producten van Robbert Bon. Hij merkte zijn pijpen met een vijfpuntige roos of met de initialen RB. Deze letters worden gescheiden door een punt en bij sommige exemplaren is boven de initialen een vijfpuntige ster aangebracht(1).

Robbert Bon bracht naast barok versierde kleipijpen(2) ook exemplaren met zijn naam volledig uitgeschreven op de steel, op de markt. Bij sommige exemplaren met de naam op de steel zijn ter begrenzing van deze naam aan beide zijden een viertal lelies in ruit op de steel aangebracht(3).

Producten van Robbert Bon zijn wijdverspreid aangetroffen. Zo zijn exemplaren bekend uit Rotterdam, 's-Gravenhage, Amsterdam en Smeerenburg(4).

Robbert Bon was niet de enige Rotterdamse pijpenmaker waarbij de naam van de pijpenmaker volledig op de steel is gestempeld. Lawrence Crowford ook wel Crooswijk genoemd bracht namelijk dubbelconische kleipijpen op de markt. Op de hiel zijn deze producten gemerkt met de ongekroonde letters LC en op de steel is de tekst 'Lawrance Crow' gestempeld(5).

De laatste pijpenmaker waar producten van zijn gepubliceerd is Hendrik Jansz die woonachtig was aan de Rottekade te Rotterdam(6). Zijn producten waren op het hiel gemerkt met de initialen HI binnen een parelcirkel terwijl op de steel een lelie in ruit versiering werd gezet.

Producten die (vooralsnog) niet aan een pijpenmaker gekoppeld kunnen worden zijn voorzien van het hielmerk de ongekroonde roos of een radering(7). Een ander in Rotterdam gevonden product is ongemerkt. De steel is gestempeld met een kruis en de initialen CM binnen een ruit(8).

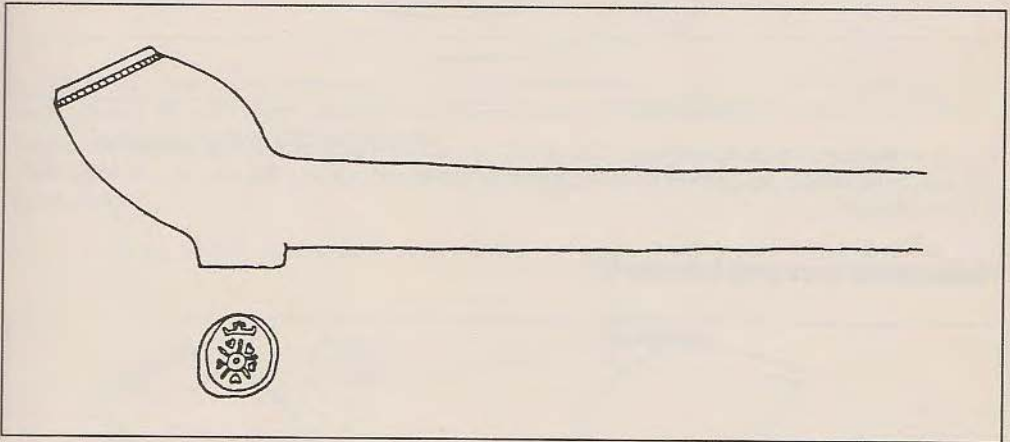
Naast bovengenoemde gemerkte exemplaren is uit de literatuur ook een barokke pijp bekend die mogelijk in Rotterdam of Schiedam is geproduceerd. Het andere exemplaar is gedateerd 1633(9). Duco vermoedt dat dit exemplaar geproduceerd is in het zuiden van de provincie Holland, West-Brabant of in Zeeland en vindt het een duidelijke imitatie Hollands product(10).

De recente vondsten van 17de eeuwse producten

Voor dit artikel is gekozen om de hierboven beschreven producten niet meer af te beelden en ons te concentreren op nieuwe nog ongepubliceerde vondsten.

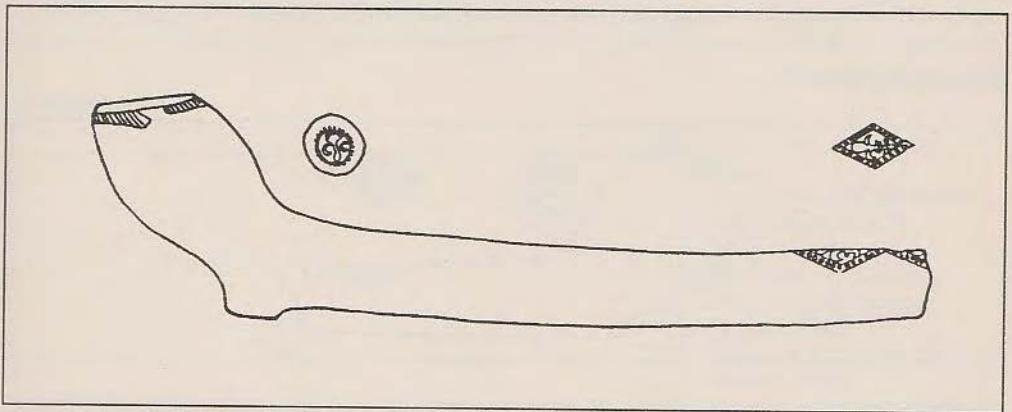
Voor de beschrijvingssystematiek van de vondsten wordt verwezen naar Van Oostveen 2000.

Gekroonde roos

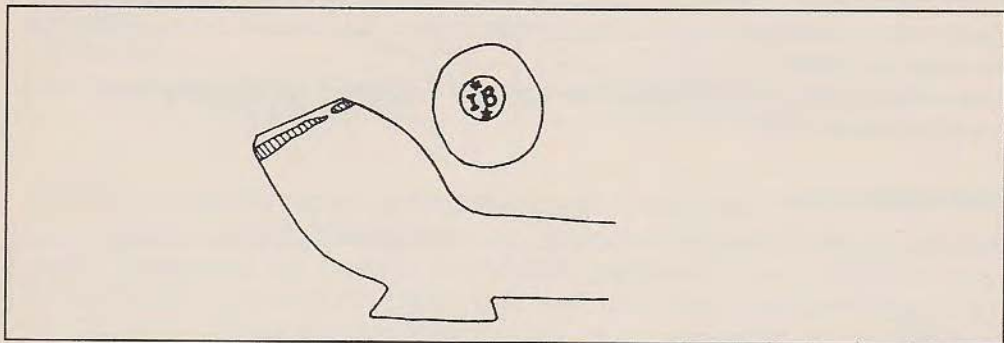
1a. 17128; 1b. Rotterdam; 2a. dubbelconisch; 2b. - / -; 2c. - / -; 2d. gekroonde vijf bladige roos; 2e. ongeglasd; 2f. gebotterd; 2g. hele radering rondom ketelopening; 2h. - 3a. -; 3b. ongeglasd; 3c. -; 4. 1620-1650. 5. Rotterdam/Schiedam; 6. ; 7.

Tabaksplant met initialen CC

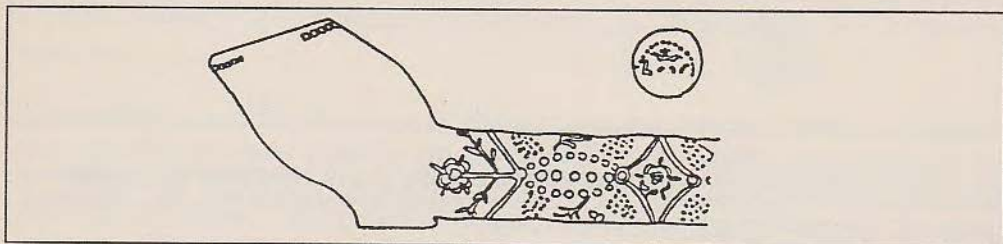
1a. E8013; 1b. Rotterdam, Beursplein; 2a. dubbelconisch; 2b. - / -; 2c. - / -; 2d. tabaksplant met initialen CC; 2e. ongeglasd; 2f. gebotterd; 2g. hele radering rondom ketelopening; 2h. - 3a. lelie in ruit versiering; 3b. ongeglasd; 3c. -; 4. 1630-1650. 5. Rotterdam/Schiedam; 6. ; 7.

IB met twee vijfpuntige sterren

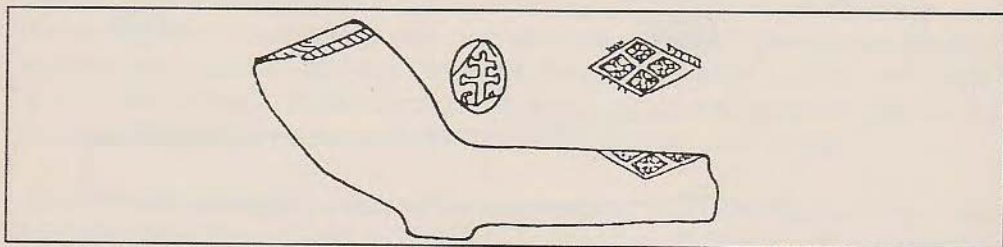
1a.;1b. Rotterdam; 2a. dubbelconisch; 2b. -/-; 2c. -/-; 2d. IB met 2 vijfpuntige sterren 2e. ongeglaasd; 2f.gebotterd; 2g. gehele radering rondom ketelopening; 2h ; 3a.; 3b.; 3c.; 4. 1620-1650; 5. Rotterdam; 6.; 7.

Gekroonde roos met initialen LC

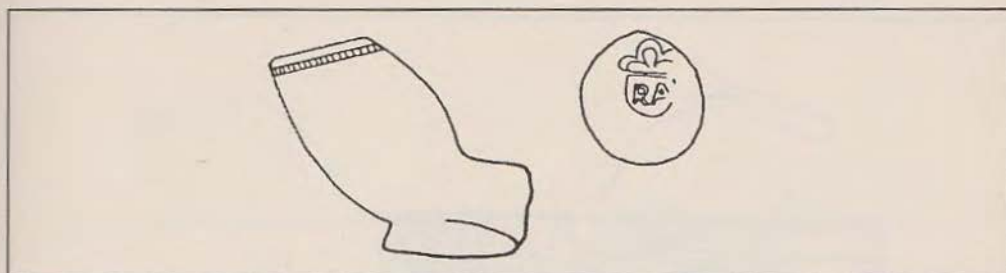
1a. 16016; 1b. Rotterdam, Beursplein; 2a. dubbelconisch; 2b. - / -; 2c. - / -; 2d. gekroonde roos met initialen LC; 2e. ongeglaasd; 2f. gebotterd; 2g. hele radering rondom ketelopening; 2h. - 3a. florale motieven; 3b. ongeglaasd; 3c. -; 4. 1620-1650. 5. Rotterdam; 6.Lawrance Crowford; 7.

Kruis met initialen

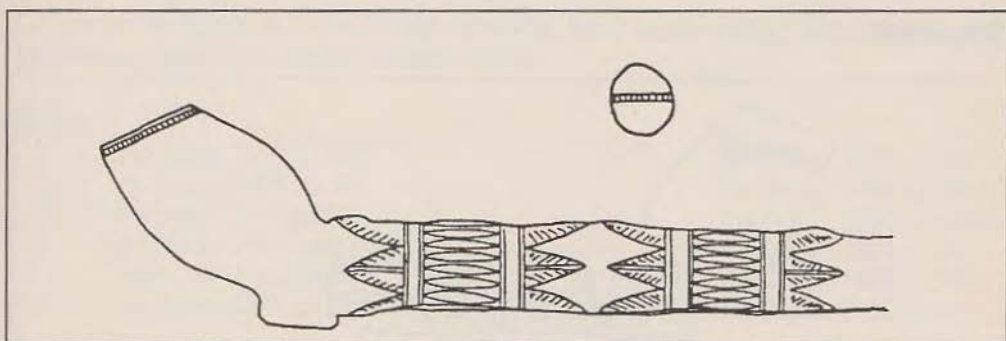
1a. E8012; 1b. Rotterdam, Beursplein; 2a. dubbelconisch; 2b. - / -; 2c. - / -; 2d. kruis met initialen (GI?); 2e. ongeglaasd; 2f. gebotterd; 2g. hele radering rondom ketelopening; 2h. - 3a. lillie in ruit versiering binnen een quadrant; 3b. ongeglaasd; 3c. -; 4. 1630-1650. 5. Rotterdam/Schiedam; 6.; 7.

RA gekroond

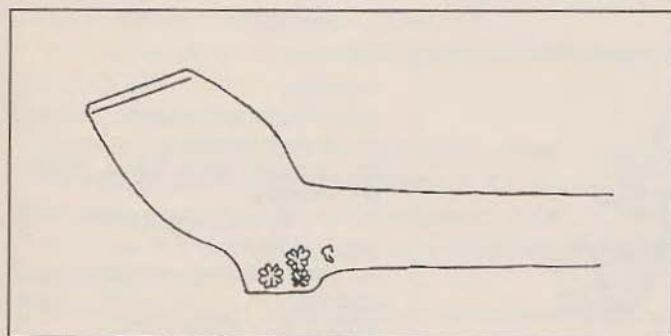
1a. E8011; 1b. Rotterdam, Beursplein; 2a. dubbelconisch; 2b. - / -; 2c. - / -; 2d. RA gekroond; 2e. ongeglasd; 2f. gebotterd; 2g. hele radering rondom ketelopening; 2h. - 3a. ; 3b. ; 3c. -; 4. 1625-1650. 5. Rotterdam/Schiedam; 6. ; 7.

Radering

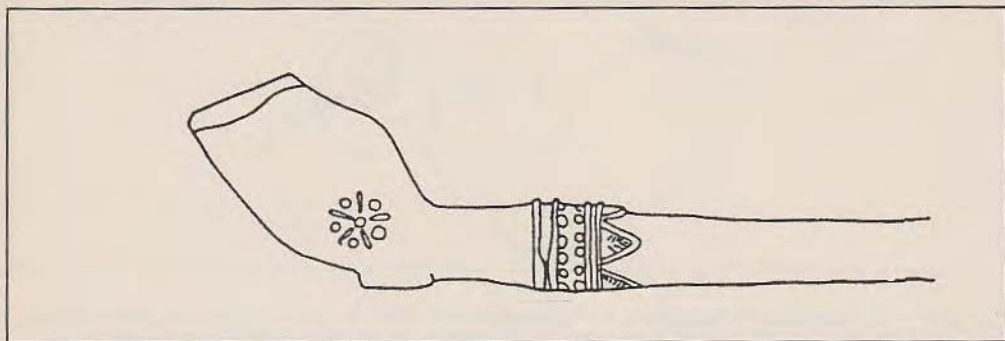
1a. 18603; 1b. Rotterdam; 2a. dubbelconisch; 2b. - / -; 2c. - / -; 2d. radering; 2e. ongeglasd; 2f. gebotterd; 2g. hele radering rondom ketelopening; 2h. - 3a. geometrisch patroon; 3b. ongeglasd; 3c. -; 4. 1630-1660. 5. Rotterdam/Schiedam?; 6. ; 7. (ENG_1992a_p.151) en (KRO_1986a_p.173)

Ongemerkt

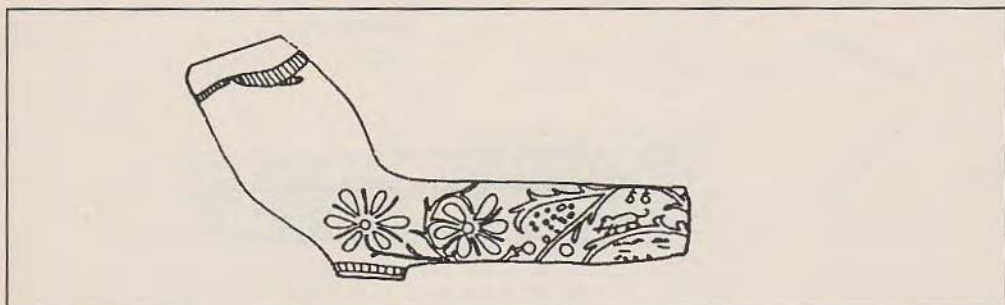
1a. 17317; 1b. Rotterdam;
2a. dubbelconisch;
2b. - / -;
2c. 3 sterren / 3 sterren;
2d. -; 2e. ongeglasd;
2f. gebotterd;
2g. geen radering rondom
ketelopening;
2h. - 3a. -; 3b. ongeglasd;
3c. -; 4. 1630-1660. 5. Rot-
terdam/ Schiedam; 6. ; 7.

Ongemerkt

1a. 17998; 1b. Rotterdam; 2a. dubbelconisch; 2b. 5 bladige roos / 5 bladige roos; 2c. - / -; 2d. -; 2e. ongeglasd; 2f. gebotterd; 2g. geen radering rondom ketelopening; 2h. - 3a. banden en parelranden; 3b. ongeglasd; 3c. -; 4. 1620-1650. 5. Rotterdam/Schiedam; 6. ; 7.

Ongemerkt

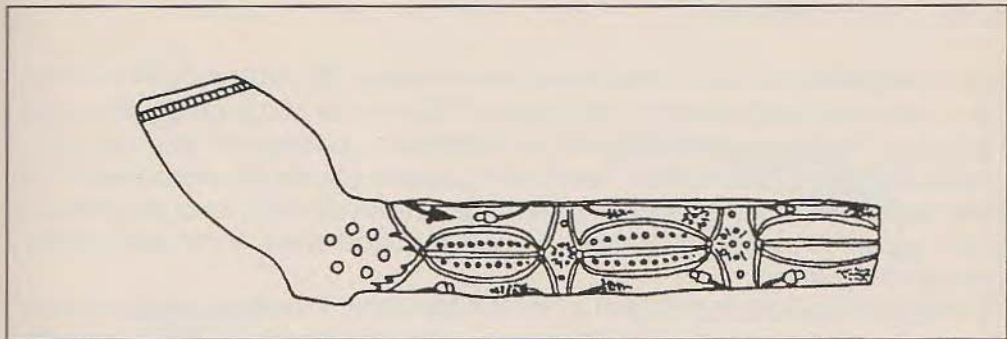
1a. E8014; 1b. Rotterdam, Beursplein; 2a. dubbelconisch; 2b. - / -; 2c. - / -; 2d. -; 2e. ongeglasd; 2f. gebotterd; 2g. hele radering rondom ketelopening; 2h. - 3a. florale steelversiering met rozen, appeltjes en mogelijk aapjes; 3b. ongeglasd; 3c. -; 4. 1630-1650. 5. Rotterdam/Schiedam; 6. ; 7.

Ongemerkt

1a. 16066;
1b. Rotterdam, Beursplein;
2a. dubbelconisch;
2b. granaatappels, elkels, takken en bladeren;
2c. - / -; 2d. -; 2e. ongeglasd;
2f. gebotterd;
2g. hele radering rondom ketelopening; 2h. - 3a. ; 3b. ongeglasd; 3c. -; 4. 1620-1650.
5. Rotterdam/Schiedam; 6. ; 7.

Ongemerkt

1a. 16434; 1b. Rotterdam, Beursplein; 2a. dubbelconisch; 2b. - / -; 2c. - / -; 2d. -; 2e. ongeglasd; 2f. gebotterd; 2g. hele radering rondom ketelopening; 2h. - 3a. florale steelversteviging met druiventrossen en eikels; 3b. ongeglasd; 3c. -; 4. 1630-1650. 5. Rotterdam/Schiedam; 6. ; 7.

Dit artikel is tot stand gekomen dankzij de medewerking van Henk van Oostveen. Hiervoor onze hartelijke dank.

Noten

1	Zie Stam, 1997, p. 927.	6	Zie Duco, 1988, p.149
2	Zie Duco, 1987, p. 90.	7	Zie Duco, 1988, p.149.
3	Zie Stam, 1997 p. 327.	8	Zie Duco, 1988, p.149
en Duco, 1981.
4	Zie Duco, 1981, noot 459, p. 360.
Stam, 1997, p. 928.	9	Zie Duco, 1988, p.133.
5	Zie Stam, 1997, p. 927.	10	Zie Duco, 1988, p. 91.

Literatuur

Duco, 1981.

De kleipijp in de zeventiende eeuwse Nederlanden. BAR 106. Oxford.
Duco, 1987.

De Nederlandse kleipijp. Handboek voor dateren en determineren.
Duco, 1988. Rotterdam en Schiedam.

In: F. Tymstra en J. van der Meulen, De kleipijp als bodemvondst,
p.143-149.

Meulen, J. van der, 1989.

Delftse pijpenmakers en hun producten.

In: Pijpelogische Kring Nederland, XII, 45, p. 102-115.

Oostveen, J. van en A. van Oostveen, 2000.

Oproep tot een nationale inventarisatie. In: PKN XXII, 88, p. 1192-1195.
Stam, 1997.

Robert Bon, een pijpenmaker van bovenregionale betekenis.

In: PKN, XX, 78, p. 926-928.